

వి ఉదయలక్ష్మి

'ఉపాధి' లేదు...

ఆవిడ పేరు దండుక కమలమ్మ. లింగంపల్లి అనే ఒకానొక 'అదర్స్ గ్రామ' వాసి. రంగారెడ్డి జిల్లా మంచాల మండలంలో ఉంది ఆ గ్రామం. ఆ గ్రామం దళితవాడలో జీర్ణావస్థకు చేరిన ఓ ఇంటి నివసిస్తోంది కమలమ్మ కుటుంబం. దాన్ని అనుకుని సగం కట్టిన ఇల్లోకట్టి కన్సిస్తుంది. ఆ నిర్మాణం తాలూకా పూర్వపూర్లోకి పోతే ఆమె తన జీవితం కథ చెబుతుంది. అది చాలా లోతైన కథ.. మేడిపండు చందంగా ఉన్న ప్రభుత్వ పథకాల గుట్టును రట్టు చేసే కథ.

కమలమ్మ ఓ వ్యవసాయ కార్మికురాలు. కుటుంబ నిర్వహణలో ప్రధాన పాత్ర పోషిస్తోంది. పొలం పనులు దొరికిన రోజున 30 రూపాయల కూలి సంపాదిస్తుంది. కానీ ఆమెకిప్పుడు పనులేవు. కాబట్టి పైసలూ లేవు. కానీ కమలమ్మ చేతుల్లో ప్రభుత్వం జాతీయ ఉపాధి హామీ చట్టం కింద జారీ చేసిన జాబ్ కార్డు ఉంది. 'నాకు పని కావాలి' అని డిమాండ్ చేయగలిగే హక్కు ఉంది. కానీ ఆ హక్కు గురించిన అవగాహన మాత్రం లేదు. ఆ కార్డు సొంతదారుగా తాను పంచాయతీ కార్యదర్శి వద్ద కెళ్లి పనికోసం దరఖాస్తు చేసుకోవచ్చని తెలియదు. పని ఇవ్వలేని పక్షంలో నిడుచుకోవచ్చని తెలియదు. అంచేత నెలరోజులుగా పనుల్లేకపోయినా జాబ్ కార్డును ఉపయోగించుకోలేకపోయింది కమలమ్మ. ఈ వాడలోని (మాదిగబస్) మహిళలందరినీ ఇదే స్థితి. ఇక్కడ ఇంచుమించు 50 కుటుంబాలు నివసిస్తున్నాయి. వీటిలో 40 కుటుంబాలకు జాబ్ కార్డులున్నాయి. కానీ వాటిని ఉపయోగించు కోవడమెలాగో ఆ కుటుంబాల వారికి తెలియదు. మిగతా వారికి అసలు ఈ కార్డుల సంగతి తెలియదు.

'గ్రామసభ కాడికి రెండోదండ్ల మందిమి పోయినం. పని అడిగినం. కారట్ ఇచ్చింద్రు. పని చూపెట్టలేదు. పనులేవ్.. ఉన్నప్పుడు చెబుతం' అన్నారని కమలమ్మ తెలిపింది. "దరఖాస్తు చేసిన పదిహేను రోజుల్లో పని చూపబడుతుంది" అని కార్డు వెనుక రాసి ఉన్నప్పటికీ, దాన్ని చదువుకోలేని నిరక్షరాస్యులు ఆ వాడ మహిళలు. వీరు తెలిపిన వివరాల ప్రకారం ఉపాధి హామీ పథకం గురించి గ్రామంలో 'దండోరా వేయించలేదు.' పథకం గురించిన ప్రచారమే జరగలేదు. కాబట్టి వారు కార్డును ఉపయోగించుకుని బయటకు పోయి ఒక్క రోజు కూడా పని చేయలేదు. కానీ కొందరు పేదలు జాబ్ కార్డు మీద డబ్బులు తెచ్చుకుని 'అదర్స్' గృహాలకు పునాది వేసుకున్నారు. ఆదిలాగంటే...

లింగంపల్లిని 'ఇందిరమ్మ అదర్స్ గ్రామం'గా ప్రకటించింది ప్రభుత్వం. పథకం కింద గ్రామంలో 305 పేద కుటుంబాలకు పక్కా ఇళ్లు మంజూరు చేసింది. ఒక్కో ఇంటి నిర్మాణానికి 31,200 రూపాయల సాయమందిస్తానంది. లబ్ధిదారులకు కొన్ని నియమ నిబంధనలు విధించింది. వాటి ప్రకారం... జాబ్ కార్డు ఉన్న కుటుంబాలకు

ఉపాధి హామీ నిధుల నుండి 3,200 రూపాయలు మంజూరువుతాయి. ఆ డబ్బుతో లబ్ధిదారులు ఇంటి పునాది నిర్మించుకోవాలి. ఇందుకోసం ఉపాధి హామీ పథకం ద్వారా తమకు లభించిన వందరోజుల పని దినాల్లోంచి 40 పనిదినాలను ఉపయోగించుకోవాలి. పునాది పూర్తయిన తర్వాత సంబంధిత అధికారులు తనిఖీ నిమిత్తం హాసింగ్ ఇన్స్పెక్టర్ ను పంపుతారు. ఆయన రిపోర్టు మూడు చేసి పంపితే బేస్ మెంటు బిల్లు మంజూరు చేస్తారు. ఇది ఇంటి నిర్మాణానికి సంబంధించిన తొలి దశ. ఇక మలి దశలో మిగిలిన 28 వేల రూపాయల్ని హాసింగ్ కార్పొరేషన్ ద్వారా మూడు దఫాలుగా మంజూరు చేస్తారు. అవి కూడా ప్రతి ఒక్క దశలోనూ నిర్మాణం పూర్తయిన తర్వాత మాత్రమే విడుదల చేస్తారు. ఈ నేపథ్యంలో కమలమ్మ కుటుంబం జాబ్ కార్డుపై లభించే 3,200 రూపాయల కోసం ఇంటికి పునాదులు వేసుకుంది. అక్కడీ నుండి ఆ కుటుంబానికి అసలు సహాయాలు మొదలైనాయి. ఇల్లు కట్టుకునే క్రమంలో అప్పులు మరిన్ని చుట్టుముట్టాయి. కమలమ్మ అప్పుల కోసం 'సమత మహిళా పొదుపు సంఘం'లో చేరింది. ఆ సంఘంలో నెల నెలా 50 రూపాయలు పొదుపు చేస్తూ, అవసరమైనప్పుడు అప్పులు చేస్తూ జీవితాన్ని నెట్టుకొస్తోంది. ఇల్లు కట్టడం కోసం ఈ పొదుపు సంఘం నుండి ఇప్పటివరకు 25,400 రూపాయలు అప్పు చేసింది. నెలనెలా వడ్డీ - అసలూ కలిపి వెయ్యి రూపాయలు కడుతోంది. ప్రస్తుతం ఈమెపై 19,150 రూపాయల రుణభారముంది. 'ఇల్లు సగం కూడా కాలేదు.. ఇంకా అప్పు చేయక తప్పదు.. మస్తు పనుంది.. ఇంకా లక్ష కర్పయితంంది' అంటున్న కమలమ్మ అప్పులు తీర్చేందుకు తెగ తాపత్రయ పడుతోంది. ఎందుకంటే 'ఒక నెల కిస్తే కట్టకపోతే వడ్డీ రెట్టించబడుతుంది.'

ఉపాధి హామీ పథకం ఫీల్డ్ అసిస్టెంట్ అయ్యారు తెలిపిన వివరాల ప్రకారం.. 'ప్రభుత్వం ఇంటి మీద పెంకులు/రేకులు వేయవద్దన్నది. స్లాబు మాత్రమే వేసుకోవాలని అదేశించింది. స్లాబు లేకపోతే ఇల్లు ఇవ్వబోమని ప్రకటించింది.' ఈ నేపథ్యంలో కమలమ్మ మరిన్ని అప్పులు చేయాల్సిన స్థితికి నెట్టబడుతోంది. ఈవిడ మాదిరిగా ఈ వాడలోని 99 శాతం స్త్రీలు పొదుపు గ్రూపుల్లో సభ్యులు. రోజువారీ జీవితావసరాల కోసం పొదుపూ - అప్పు మధ్య నలిగిపోతున్న కూలీలు. అసలు ప్రభుత్వం ఇస్తున్న డబ్బు రెండు లారీల ఇటుక లోడుకు మాత్రమే సరిపోతుందనీ, ఒక్కో లోడుకు 16,000 రూపాయలు

వరకు ఖర్చవుతోందనీ, కాబట్టి ఇంటికోసం అప్పు చేయక తప్పదనీ స్థానిక మహిళలు చెబుతున్నారు. ఈ పరిస్థితుల్లో ఇంచుమించు 200 మంది

కారట్ ఇచ్చింద్రు. పని చూపెట్టలేదు..

కుటుంబాల వారు ఇళ్లు మంజూరు అయినప్పటికీ పునాది వేసే దుస్సాహసానికి ఒడి గట్టలేకపోతున్నారు. 105 కుటుంబాల వారు మాత్రమే ఇళ్లు మొదలెట్టారు. దళితవాడలో పది కుటుంబాల వాళ్లు మాత్రం పునాదులు వేసుకున్నారునీ, వీరితో అడుగురికి ఇంకా బిల్లు కూడా రాలేదని ఏర్పూల బాలమణి చెబుతోంది. ఈమె డబ్బులేక ఇల్లు మొదలెట్టలేదు. ఇదే వాడలోని పంతంగి పద్మ పునాది కోసమూ అప్పు చేయక తప్పలేదు. పనులు దొరకవుతోయినా - పైసలేకపోయినా పక్కా ఇల్లు దక్కించుకోవాలనేది పద్మ లాంటి పేదంటి స్త్రీల చిన్ని ఆశ. ప్రభుత్వం వీరి ఆశలపై 'అదర్స్' పథకాల చమురు పోసి చేతులు దులుపుకుంటోంది. ఆనక ఆ ఆశల్ని వెళ్లించు కోవడం కోసం కమలమ్మలూ - పద్మమ్మలూ అప్పులు చేయక తప్పని స్థితి దాపురిస్తోంది. ఈ అప్పుల భారం వారి ఆహార - ఆరోగ్య అవసరాల్ని దెబ్బతీస్తోంది. ఈ నేపథ్యంలో ప్రభుత్వం 'అదర్స్' పథకాలకు

'ఆధర్మమూ' లేదు!

సంబంధించిన అర్ధరూపై నిర్ణయాలపై పునఃసమీక్ష జరుపుకోవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది. ఇళ్ల నిర్మాణానికి సంబంధించిన పూర్తి బాధ్యత

ఖర్చు కాకుండా ఉన్నాయి. మరో రెండు మాసాల్లో ఈ నిధుల్ని వెచ్చించాల్సి ఉంది. ఇంకోవైపు వైస ప్లోన్స్ విధంగా కూలీలు పనుల్లోకిపోవడం వల్లనే లేక ప్రముఖ తగిన ఫలితం లేకపోవడం వల్లనే అవ్వలు వచ్చాల్సివస్తోంది. పరిస్థితి ఇలాగే కొనసాగితే 'ఉపాధి హామీ పథకం' లక్ష్యాలు నెరవేరబోవు. కాబట్టి పథకాల్ని సమర్థంగా అమలు చేసే క్రమంలో పంచాయతీలకు చిత్తశుద్ధితో కూడిన అవగాహన కల్పించాలి. ఎందుకంటే - నిబంధనల ప్రకారం 50 శాతం నిధులు గ్రామ పంచాయతీల ద్వారా ఖర్చు కావాలి. గ్రామసభ, వార్డుసభల సిఫారసులను పరిగణనలోకి తీసుకుని ప్రతి పంచాయతీ ఒక అభివృద్ధి ప్రణాళిక తయారు చేయాలి.

కానీ లింగంపల్లి వంటి గ్రామాల్లో పథకం గురించి గ్రామ సర్పంచ్ అన్యంతు మైనమ్మతో అర్థం కాని స్థితి 'బామి లేదు. గుట్ట లేదు. పని చేస్తేనే బాబు... నా కోసం ఎవరోస్తారోనని పనికెళ్లేదు' అంటుంది ఎన్టీ రిజర్వేషన్ కింద ఎన్నికైన మైనమ్మ. పనితోనే బతుకు ముడివడి ఉందన్న విషయం ఆమెకు అనుభవం ద్వారా తెలుసు. అలాంటి సర్పంచ్ కి ఉపాధి హామీ పథకం గురించి కనీస అవగాహన కల్పించినట్లయితే.. ఆమెకు తగిన శిక్షణ ఇచ్చి ఉన్నట్లయితే.. పరిస్థితి మరో విధంగా ఉండేది. ఆమె కుటుంబు లాంటి కూలీలకు సాయపడగలిగేది. కానీ ఈ పథకాల్ని మైనమ్మ లాంటి సర్పంచులకు అర్థ మయ్యేలా చెప్పడంలో - వారిని ప్రోత్సహించడంలో అధికార యంత్రాంగం విఫలమయింది.

మరోవైపు పంచాయతీ కార్యదర్శుల అలక్ష్య-ధోరణి కూడా పథకం అమలుకు ప్రతిబంధకంగా తయారయ్యింది. ఉపాధి హామీ పథకం అమలులో గ్రామ కార్యదర్శి ముఖ్యపాత్ర వహించాలని చట్టం నిర్దేశిస్తోంది. అలాంటి కార్యదర్శి తాను చేయాల్సింది చేయకుండా కూలీలను తప్పి వట్టే పనిస్థితి లింగంపల్లిలో కనిపిస్తోంది. "వాళ్లకి పొలం పనులకు పోతే డెబ్బయి ఎనలై రూపాయలు.. కలుపుకు పోతే వంద రూపాయల కూలి.. అందుకే వాళ్లు పిలిస్తే పనికి వస్తే లేదు.. గుంతలకు పిలిస్తే రాలేదు. పనికోసం దరిభాస్త పెట్టుకోమని దండారా వేయించినారా లేదు. పని ఎక్కువ పోయింది వాళ్లకి" అంటారు లింగంపల్లి గ్రామ కార్యదర్శి ఎం. సర్పంచ్ ఘోర్షి. ఇప్పటిలాంటి కార్యదర్శులను దారిలో పెట్టడం ఒక ఎత్తయితే సర్పంచులకు తగిన అవగాహన కల్పించడం మరో ఎత్త.

దండుక కుటుంబిమ్మ

మహిళా సర్పంచ్ల విషయంలో మరింత క్రద్ద వహించాల్సిన అవసరముంది. స్త్రీలకు స్థానిక సంస్థల్లో రిజర్వేషన్లు కల్పించడంతోనే తమ బాధ్యత తీరిపోయినట్లు ప్రభుత్వం భావించరాదు. వారికి తగిన శిక్షణా ప్రోత్సాహమూ అందించక పోయినట్లయితే అశించిన లక్ష్యం నెరవేరదు. కాబట్టి ఈ విషయంలో అధికార యంత్రాంగం తగిన దృష్టి సారించక తప్పదు. అప్పుడు మాత్రమే గ్రామీణ పేదల కోసం చేపట్టిన ఇలాంటి పథకాల్ని జయప్రదం చేయడంలో వారు మెరుగ్గా వ్యవహరించగలరు. 'ఉపాధి హామీ' పనుల్లో మరింతగా పాల్గొంటున్న మహిళా కుటుంబాలకు సహకరించగలరు.

† (రచయిత 'సి.ఎన్.ఎ' ఫెలోషిప్ గ్రహీత. 'ఎన్.ఆర్.జి.ఎడి.ఎ. అమలులో పంచాయతీల పాత్రపై' పరిశోధన చేస్తున్నారు.)

స్వీకరించడం ద్వారా పేదలపై రుణభారాన్ని తప్పించాల్సి ఉంది. అదే సమయంలో జాబ్ కార్డును ఏలా ఉపయోగించుకోవాలో తెలియని స్థితిలో ఉన్న ఈ పేద మహిళలకు ఉపాధి హామీ పథకంపై వివరంగా సహాయం చేయాలి. అర్థమయ్యే రీతిలో రైతులను కల్పించాలి. అది లోపించడం వల్లనే దండుక లక్ష్యంపై రెండు మూడు నెలలుగా పనుల్లోకి ఖాళీగా ఉండిపోయింది. అప్పులు చేసేందుకు నెట్టుబడింది. పని చేయమని వాళ్ల చెప్పలేదు. పని కావాలని నేనూ ఇదగలేదు' అంటున్న ఏర్పూల అందాలు 20 కోట్ల రూపాయల పనుల్లో ఉంది. పథకం గురించి నిధులను సొంతం చేసుకోలేకపోయింది.

ఉపాధి హామీ పథకం కింద మన ప్రభుత్వం 1200 కోట్ల రూపాయలు మంజూరైవాయి. 1500 తగినన్ని పనులూ గ్రామసమితుల్లో నీవేస్తున్నాయి. అయినప్పటికీ 800 కోట్లు అంశ